

Sytuacja kobiet na obszarach wiejskich i ich udział w rynku pracy

The situation of women in rural areas and their participation in the labour market

Krystyna Krzyżanowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie. Celem opracowania było określenie sytuacji kobiet wiejskich w Polsce na tle krajów europejskich. Badano aspiracje zawodowe, edukacyjne i społeczne kobiet oraz możliwości wspierania ich aktywizacji zawodowej na rynku pracy. Stwierdzono, że kobiety wiejskie mają zróżnicowane aspiracje zawodowe, edukacyjne i społeczne. Co czwarta respondentka zamierza rozwijać się zawodowo, prowadząc działalność rolniczą, i co czwarta planuje łączyć pracę w rolnictwie z działalnością pozarolniczą. Aspiracje zawodowe pozostałych kobiet wiążą się z odchodzeniem od działalności rolniczej lub nie są ukierunkowane. W strukturze aktywności ekonomicznej ludności, analizowanej przy użyciu takich wskaźników, jak wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej i stopa bezrobocia, wyraźnie widać przewagę udziału mężczyzn nad udziałem kobiet zarówno w mieście, jak i na wsi. Wśród krajów Unii Europejskiej najwyższym wskaźnikiem aktywności kobiet z obszarów wiejskich cechuje się Szwecja (68,7%), a najniższym Włochy (45,4%); Polska, ze wskaźnikiem 51,5%, zajmuje 12 miejsce. Badani polscy pracodawcy oczekują specjalnych preferencji podatkowych i ubezpieczeniowych w przypadku zatrudnienia kobiet z terenów wiejskich.

Słowa kluczowe: kobiety wiejskie, rynek pracy, obszary wiejskie, Unia Europejska

Abstract. The aim of the study was to present the situation of rural women in Poland compared to other European countries. Investigations included their career, educational and social aspirations, and the possibilities of supporting female economic activity on the rural labour market. It was found that rural women have varied career, educational and social aspirations. A quarter of the respondents intend to develop their careers by running agricultural activity, and another quarter want to combine work in agriculture with non-agricultural activities. The career aspirations of the other women are connected with abandoning agriculture or show no specific direction. Investigating the economic activity of the population on the basis of three indicators, such as the rates of employ-

Adres do korespondencji – Corresponding author: Dr hab. Krystyna Krzyżanowska, prof. SGGW, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa; e-mail: krystyna_krzyzanowska@sggw.pl.

ment and unemployment and the index of professional activity, it was revealed that men have a larger share than women in its structure, both in urban and rural areas. In the European Union, the proportion of professionally active women in rural areas is highest in Sweden (68.7%) and lowest in Italy (45.4%). Poland, with an index of 51.5%, occupies the 12th position. The Polish potential employers of women from rural areas expect to receive special tax and insurance preferences in connection with such an act.

Key words: rural women, labour market, rural areas, European Union

Wstęp

Zainteresowanie kobietami wiejskimi jest związane z nową koncepcją rozwoju obszarów nieurbanizowanych przyjętą w Unii Europejskiej, a określoną jako zrównoważony i wielofunkcyjny model rozwoju wsi. Według tej koncepcji, wieś – obok tradycyjnej funkcji rolniczej – ma pełnić inne ważne funkcje: ekologiczną, rezydencjalną, rekreacyjną i społeczno-kulturową. Oznacza to potrzebę rozwoju sektora usług i konieczność społeczno-zawodowej aktywizacji wiejskich kobiet, których kapitał intelektualny i niewykorzystane dotąd w pełni zasoby nabierają nowej wartości. Aktywizacja kobiet wiejskich powinna polegać m.in. na łączeniu ról rodzinnych i zawodowych oraz na uczestnictwie w życiu społecznym i politycznym wspólnot lokalnych (Krzyszowski 2008, s. 11).

W ciągu ostatnich lat na obszarach wiejskich można zaobserwować wyraźny spadek współczynnika feminizacji, związany z emigracją kobiet do miast i za granicę kraju. Jest to niekorzystne zjawisko, dlatego – chcąc mu skutecznie przeciwdziałać – warto rozważyć kwestie aspiracji zawodowych, edukacyjnych i społecznych kobiet mieszkających na wsi, a także możliwości wspierania ich w realizacji podjętych zadań.

Praca ma na celu przybliżenie sytuacji kobiet wiejskich w Polsce na tle krajów europejskich, ze szczególnym uwzględnieniem aspiracji zawodowych, edukacyjnych i społecznych tych kobiet oraz możliwości wspierania ich aktywizacji zawodowej na rynku pracy.

Materiał i metody

W opracowaniu wykorzystano literaturę przedmiotu, a także dane wtórne pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, Eurostatu, raportu z badania „Sytuacja kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Specyfika, standardy, parytety i oczekiwania”, przygotowanego w marcu 2012 r. przez Konsorcjum Badawcze FOCUS GROUP i Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, oraz raportu z badań „Polska wieś i rolnictwo”, opracowanego w 2011 r. przez TNS OBOP na zlecenie tego samego ministerstwa. Wyniki analizy przedstawiono w formie opisowej, tabelarycznej i graficznej.

Wyniki

Sytuacja kobiet na polskim rynku pracy

Sytuacja kobiet na rynku pracy jest uwarunkowana wieloma czynnikami. Wymaga się od nich lepszego wykształcenia i wyższych kwalifikacji niż od mężczyzn, którzy ubiegają się o te same stanowiska. Często kwalifikacje i poziom wykształcenia schodzą na drugi plan, bowiem pracodawcy już w czasie wstępnych rozmów pytają przede wszystkim o rodzinny status kandydatki, a dopiero potem o jej konkretne kompetencje zawodowe. Badania przeprowadzone przez Centrum Promocji Kobiet w Warszawie wykazały, że kobiet nie awansuje się tak często jak mężczyzn i że nie otrzymują one tej samej płacy za pracę o równej wartości. Ogłoszenia o pracy często zawierają wzmianki o preferowanej płci kandydata, a ograniczenia wieku znacznie częściej dotyczą kobiet niż mężczyzn. Pracodawcy nie kryją, że wolą zatrudniać mężczyzn, ponieważ uważają ich za bardziej dyspozycyjnych (Sawicka 2005, s. 52).

Wiejski rynek pracy stwarza kobietom znacznie mniejsze możliwości od oferowanych przez miasto. Dyskryminacja na rynku pracy nadal jest widoczna na wielu płaszczyznach – nie chodzi tylko o niższe płace, ale też o nierówne możliwości awansu, mniejsze szanse na znalezienie pracy, większe ryzyko jej utraty. Jak zauważa M. Omyłka-Rudzka, szanse kobiet na rynku pracy zmniejsza także przywiązanie do tradycyjnego modelu rodziny, zakładającego większe zaangażowanie kobiet w prace domowe oraz wpisującego w ścieżkę kariery dłuższe przerwy po urodzeniu dzieci (za: Michalska 2013, s. 131).

Zgodnie z danymi statystycznymi (GUS 2011), liczba ludności Polski w 2010 r. wynosiła 38,2 mln, z czego na terenach wiejskich mieszkało 14,9 mln osób, co stanowi 39,1% ogólnej liczby ludności kraju. Na wsi mieszkało około 7,5 mln kobiet. Udział mieszkanek wsi w populacji kobiet w Polsce wynosił 38,0%. W porównaniu z miastami obszary wiejskie charakteryzowały się niższą wartością współczynnika feminizacji – na 100 mężczyzn przypadało tu 101 kobiet (w miastach parametr ten wynosił 111,2, a w skali całego kraju 107,1). Obecnie jest to dość typowa sytuacja polskiej wsi, która w widoczny sposób zaczyna borykać się z problemem emigracji kobiet. Na terenach wiejskich w niektórych częściach kraju mężczyźni, tradycyjnie silniej związani z ziemią, zaczynają nawet przeważać liczebnie.

Szczegółowe dane charakteryzujące ludność Polski pod względem poziomu wykształcenia przedstawiono w tabeli 1.

Na obszarach wiejskich w 2011 r. udział ludności z wyższym wykształceniem w liczbie ludności ogółem w wieku ponad 15 lat był ponad dwukrotnie mniejszy niż w miastach (10,4% wobec 24,4%). Z drugiej strony, obszary wiejskie cechowały się dużym udziałem ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym (30,5% wobec 18,8% w miastach) oraz gimnazjalnym i podstawowym (31,8% wobec 24,3% w miastach).

Do oceny poziomu aktywności ekonomicznej ludności mieszkającej na wsi i w mieście wykorzystano trzy główne parametry: wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej i stopę bezrobocia. Szczegółowe dane zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 1. Poziom wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej w Polsce (w %)

Poziom wykształcenia	Ogółem	Płeć		Miejsce zamieszkania	
		Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś
Wyższe	19,0	16,5	21,3	24,4	10,4
Policealne i średnie zawodowe	2,9	1,9	3,9	3,6	1,9
Średnie zawodowe	20,0	21,4	18,7	18,7	17,7
Średnie ogólnokształcące	10,6	7,9	13,0	13,0	7,7
Zasadnicze zawodowe	25,1	32,0	18,8	18,8	30,5
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	22,4	20,4	24,3	24,3	31,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS (2012)

Tabela 2. Główne wskaźniki aktywności na rynku pracy w Polsce według płci i miejsca zamieszkania (w %)

Wskaźnik aktywności na rynku pracy	Polska ogółem	Miasto ogółem	Wieś ogółem	Miasto		Wieś	
				Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
Wskaźnik zatrudnienia	50,7	50,3	51,1	58,9	43,1	60,4	42,0
Współczynnik aktywności zawodowej	56,2	59,9	56,7	63,7	48,4	66,2	47,3
Stopa bezrobocia	9,9	9,9	9,7	9,0	10,9	8,7	11,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS (2013)

W strukturze aktywności ekonomicznej ludności, określonej według wymienionych trzech wskaźników, wyraźnie daje się zauważyć przewagę udziału mężczyzn nad udziałem kobiet, co dotyczy zarówno miasta, jak i wsi. Wskaźnik aktywności zawodowej, informujący o stosunku liczby ludności aktywnej zawodowo do ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, dla obszarów wiejskich Polski w III kwartale 2012 r. wynosił 56,2%, co pokazuje wyraźną (18,9 pkt proc.) rozbieżność między mężczyznami i kobietami mieszkającymi na wsi. W przypadku miasta różnica ta wynosiła 15,3 pkt proc.

Słabsza aktywność zawodowa kobiet niż mężczyzn uwidoczniła się również w wartościach współczynnika zatrudnienia, pozwalających na bardziej precyzyjne uchwycenie stosunku liczby pracujących do ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Na obszarach wiejskich wartość tego współczynnika dla kobiet była o 18,4 pkt proc. mniejsza niż dla mężczyzn.

Znaczącym parametrem uzupełniającym dwa poprzednie jest stopa bezrobocia. W tym przypadku również wystąpiły dysproporcje między mężczyznami a kobietami.

Na wsi stopa bezrobocia wśród kobiet wynosiła 11,2% i przewyższała o 2,5 pkt proc. wartość tego parametru dla mężczyzn.

Udział kobiet w prowadzeniu gospodarstw rolnych od lat się nie zmienia – średnio około 20% gospodarstw rolnych w Polsce kierowanych jest przez kobiety. Odsetek takich gospodarstw zależy do grupy obszarowej i jest tym mniejszy, im większy obszar zajmuje gospodarstwo. Stosunkowo niewiele kobiet prowadzi gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha, w grupie obszarowej 10–15 ha co dziesiąte gospodarstwo zarządzane jest przez kobietę, a w grupie obszarowej 1–5 ha aż co trzecim gospodarstwem kieruje kobieta (Michalska 2013, s. 130).

Sytuacja kobiet wiejskich w Polsce na tle krajów europejskich

Wskaźnik feminizacji, określający odsetek kobiet w całej populacji, w 2010 r. w krajach Unii Europejskiej wynosił od 50,2% (Malta) do 53,9% (Estonia i Łotwa). Polska znalazła się na 5 miejscu, za Estonią, Łotwą, Litwą i Węgrami, a przed Bułgarią. Istniały też różnice wartości wskaźnika feminizacji między obszarami wiejskimi a terenami zurbanizowanymi: na wsi wskaźnik ten wynosił 51,1%, a w mieście 52,6%¹. Na tę sytuację miała wpływ nadumieralność mężczyzn powyżej 40 roku życia oraz procesy migracyjne polegające na odpływie kobiet z obszarów wiejskich.

Istotne znaczenie dla oglądu sytuacji Polek na tle innych krajów europejskich ma wskaźnik przewidywanej przeciętnej długości życia. Według danych Eurostatu, w 2010 r. Polki plasowały się pod tym względem na 16 miejscu w Europie (80 lat). Najdłużej żyły Francuzki (blisko 85 lat), a najkrócej Bułgarki (77 lat). Różnica wieku między mężczyznami a kobietami była w Polsce dość duża – wynosiła 8,5 roku.

W krajach Unii Europejskiej aktywność zawodowa kobiet w 2010 r. była wyższa na obszarach zurbanizowanych niż na terenach wiejskich. Największe różnice między miastem a wsią występowały w Bułgarii oraz na Słowacji i Litwie. Najwyższym wskaźnikiem aktywności kobiet z obszarów wiejskich odznaczała się Szwecja (68,7%), a najniższym Włochy (45,4%). Polska, ze wskaźnikiem 51,5%, zajęła 12 miejsce – za Bułgarią i przed Słowacją.

Kraje członkowskie UE szczególnie znacząco różnią się pod względem wskaźnika zatrudnienia kobiet. W takich krajach skandynawskich, jak Dania, Szwecja i Finlandia, jest on bliski 75% i prawie dorównuje wskaźnikowi zatrudnienia w populacji mężczyzn. Wartości wyższe od średniej unijnej występują w krajach śródziemnomorskich, tj. we Włoszech i w Grecji, oraz w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce, która na liście 27 państw zajmuje 8 pozycję od końca (Sawicka i Rykowska 2012, s. 407).

Nasz kraj charakteryzuje się bardzo wysokim wskaźnikiem samozatrudnienia kobiet. Pod tym względem Polki zajmują w Europie 5 miejsce po Greczynkach, Włoszkach, Chorwatkach i Portugalkach. Z danych Eurostatu wynika, że w 2010 r. blisko co siódma Polka pozostawała na samozatrudnieniu. Wskaźnik samozatrudnienia ma ścisły związek z sytuacją prawną oraz tradycją pracy zarobkowej kobiet w poszczególnych krajach. Wysokie samozatrudnienie kobiet wynika z niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, taka

¹ Na podstawie danych Eurostatu (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

forma zatrudnienia stwarza bowiem możliwość podjęcia przez nie jakiegokolwiek aktywności zawodowej.

Jak wynika z częściowych analiz², Polki bardzo często wybierają takie dziedziny aktywności, jak usługi kosmetyczne i fryzjerskie, księgowość, tłumaczenia. Na założenie działalności gospodarczej decydują się najczęściej kobiety, które długo nie mogły znaleźć pracy, albo te, które po wychowaniu dziecka nie potrafiły się odnaleźć na rynku pracy. Trzeba zaznaczyć, że kobiety w takiej sytuacji nie traktowały samozatrudnienia jako pewnej możliwości, ale uważały ją za swego rodzaju smutną konieczność. Warto jeszcze wspomnieć o kobietach, które mają małe dzieci i w związku z tym nie mogą podjąć pracy poza domem. One również wybierają samozatrudnienie, zwłaszcza jeśli swą pracę wykonują głównie na komputerze. W takiej sytuacji samozatrudnienie pozwala kobiecie na przebywanie w domu z dzieckiem, a jednocześnie na zarabianie pieniędzy. Stąd też kobiety traktują samozatrudnienie jako możliwość wykonywania pracy w systemie elastycznym, zapewniającym warunki do sprawowania efektywnej opieki nad dzieckiem.

W Polsce kobiety częściej decydują się na samozatrudnienie w formie jednoosobowej działalności gospodarczej niż na prowadzenie własnej firmy. Mimo to udział Polek wśród pracodawców jest wysoki – niemal co trzeci pracodawca w naszym kraju jest kobietą, co daje nam 4 miejsce w Europie.

Z danych zgromadzonych przez Eurostat wynika, że bezrobocie wśród kobiet na obszarach wiejskich w 2010 r. było bardzo zróżnicowane: najwyższe odnotowano w Hiszpanii (21,6%), a najniższe w Luksemburgu (5,1%), w Danii (6,3%) i na Cyprze (6,4%) Bezrobotne Polki z obszarów wiejskich znalazły się na 8 miejscu (wskaźnik bezrobocia 11%).

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym sytuację kobiet mieszkających na wsi jest poziom zatrudnienia w rolnictwie. Z danych Eurostatu wynika, że w 2010 r. zatrudnionych w rolnictwie było 12,0% kobiet, co plasuje Polskę na 5 miejscu wśród krajów europejskich. Najniższym poziomem zatrudnienia kobiet w rolnictwie (około 1%) odznaczały się Niemcy, Norwegia, Szwecja, Irlandia, Belgia i Dania.

Pod względem aktywności zawodowej Polki nie pozostają w tyle za innymi nacjami. Mimo znacząco mniejszego wsparcia instytucjonalnego w postaci opieki nad dzieckiem w wieku przedszkolnym, Polki wychowujące dzieci wykazują wysoką aktywność zawodową.

Aspiracje kobiet wiejskich

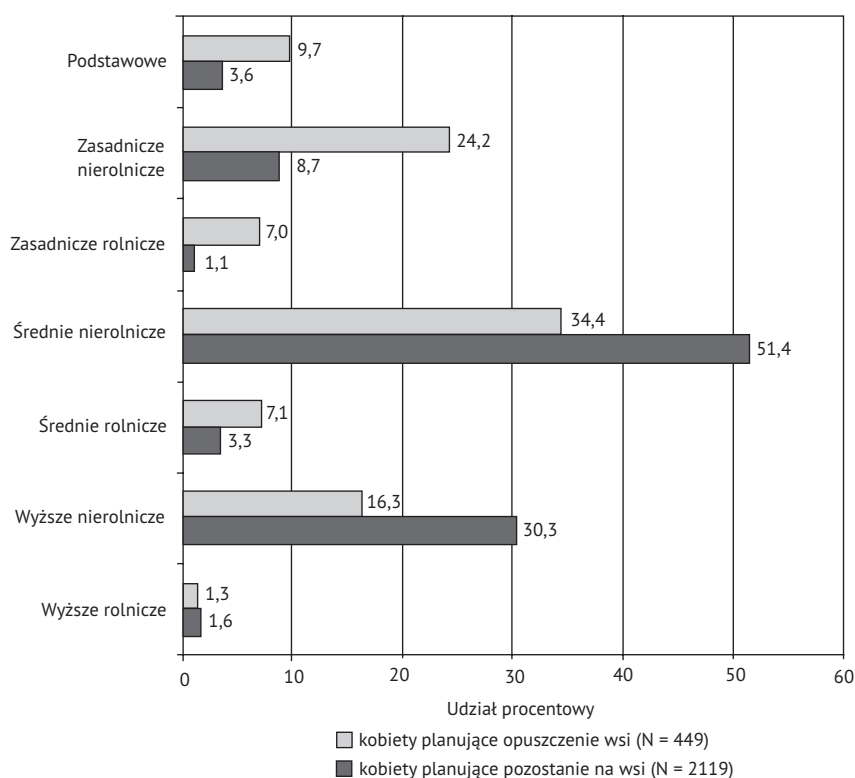
W toku badań „Polska wieś i rolnictwo” zrealizowanych w 2011 r. wśród 1500 mieszkańców wsi na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez TNS OBOP sprawdzono, w jakiej mierze mieszkańcy wsi gotowi są przeprowadzić się do miasta. Wówczas ponad 70,0% kobiet odpowiedziało, że nie chciałoby przeprowadzać się do miasta (TNS OBOP 2011). Można przypuszczać, że większość mieszkanek wsi jest zadowolona z życia na wsi, docenia możliwość kontaktu z naturą, poczucie bezpieczeństwa

² Samozatrudnienie w Polsce 2007–2011. Portal „rynekpracy.pl”, Sedlak & Sedlak, 20 lutego 2012 (www.rynekpracy.pl; data dostępu 25.06.2013).

czy sposobność do aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu. Dla tych atutów wiejskiego życia jest nawet gotowa znosić szereg związanych z nim niedogodności. Do problemów, z jakimi borykają się kobiety mieszkające na wsi, można m.in. zaliczyć:

- gorszy niż w mieście dostęp do sieci gazowej i kanalizacyjnej,
- trudniejszy dostęp do kultury i rozrywek,
- mniejsze możliwości podnoszenia kwalifikacji i kształcenia dorosłych oraz studiowania,
- mniejsze możliwości korzystania z obiektów sportowych i rekreacyjnych.

Badania przeprowadzone w 2012 r. przez FOCUS GROUP i Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego wśród kobiet w wieku produkcyjnym, związanych miejscem zamieszkania z gospodarstwem rolnym wskazują, że kobiety na tyle cenią sobie życie na wsi, że mimo wskazanych problemów nie wyjeżdżają, lecz starają się przystosować do istniejących tam warunków. Plany kobiet związane z życiem na wsi zależą od poziomu wykształcenia. Szczegółowe dane przedstawiono na rycinie 1.

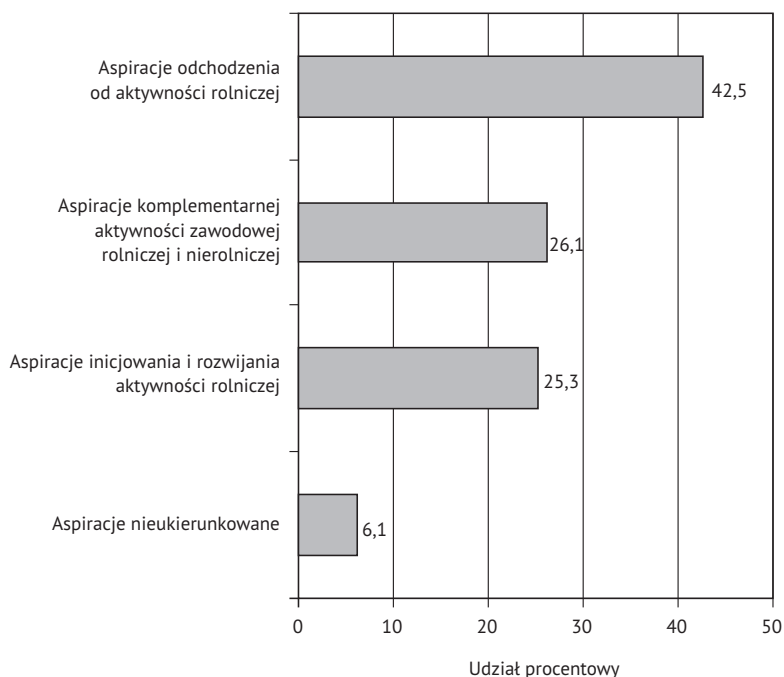

Ryc. 1. Plany polskich kobiet związane z życiem na wsi według poziomu wykształcenia (w %; N = 3200)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie FOCUS GROUP – CRSG (2012)

Ze wspomnianych badań wynika, że wyjazd ze wsi najczęściej planują kobiety ze średnim i wyższym wykształceniem. Wśród uczestniczek badania, które deklarowały, że na pewno wyjadą ze wsi, 41,5% to kobiety z wykształceniem średnim, a 17,6% – osoby legitymujące się wykształceniem wyższym. Jak stwierdzono, kobiety chcące wyprowadzić się do miasta są nieco bardziej nastawione na rozwój kariery zawodowej, samodoskonalenie i rozwój indywidualny oraz na relacje z innymi ludźmi (poza rodziną) i korzystanie z rozrywek, jakie przeważnie zapewnia miasto.

Poszukiwano również odpowiedzi na pytanie, jakie są aspiracje zawodowe kobiet mieszkających na wsi. Dane na ten temat przedstawiono na rycinie 2.

Ryc. 2. Aspiracje zawodowe kobiet wiejskich w Polsce (w %; N = 1663 mających aspiracje zawodowe)

Źródło: FOCUS GROUP – CRSG (2012)

Okazuje się, że tylko co czwarta badana kobieta ma zamiar rozwijać się zawodowo, prowadząc działalność rolniczą, a co czwarta respondentka zamierza łączyć pracę w rolnictwie z działalnością pozarolniczą. Aspiracje pozostałych kobiet są związane z odejściem od działalności rolniczej lub mają nieukierunkowany charakter.

Koleją kwestią podjętą w badaniach były aspiracje edukacyjne kobiet mieszkających na wsi. Zaprezentowano je w tabeli 3.

Aspiracje edukacyjne kobiet wiejskich podzielono na poziomy: od zdobycia wykształcenia średniego, poprzez wyższe, aż po ukończenie studiów podyplomowych

Tabela 3. Aspiracje edukacyjne kobiet wiejskich w Polsce (w %)

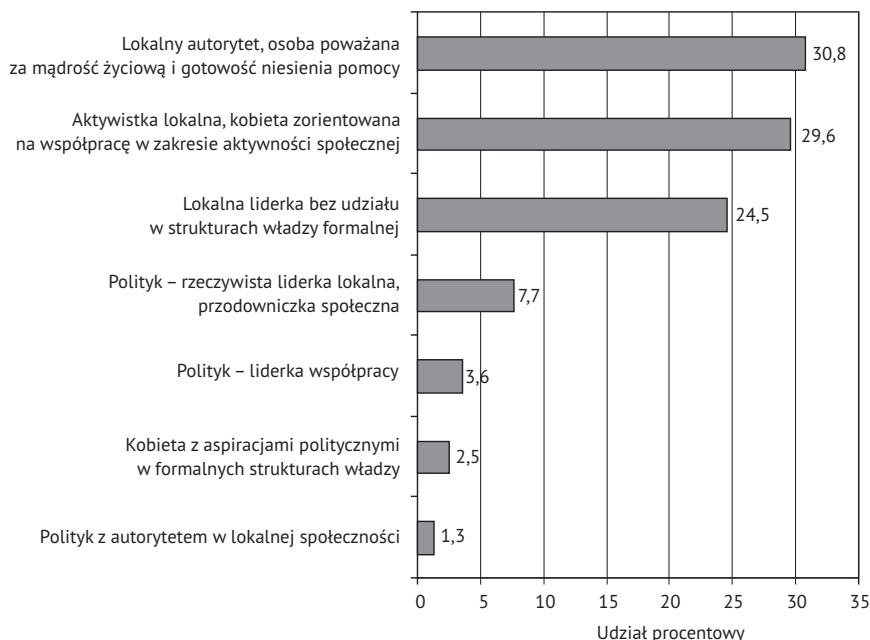
Wyszczególnienie	Zdobycie średniego wykształcenia	Ukończenie studiów wyższych (lub kolejnego fakultetu)	Ukończenie studiów podyplomowych	Zdobycie doktoratu
Już osiągnęłam ten cel. Bez większego wysiłku własnego	14,7	3,4	1,2	0,4
Już osiągnęłam ten cel. W dużej mierze lub wyłącznie własnym wysiłkiem	39,9	11,8	2,4	0,3
Jestem w trakcie osiągnięcia tego celu	4,1	9,0	2,2	0,7
Chcę osiągnąć ten cel do 3 lat, licząc od dziś	4,9	15,4	14,6	3,5
Jeszcze się nad tym nie zastanawiałam	7,1	12,8	22,0	22,6
Nie chcę osiągnąć tego celu	22,4	39,1	48,4	60,7
Jeżeli mieszka się w mojej wsi, osiągnięcie tego celu jest niemożliwe	2,2	4,2	4,7	4,5
Brak odpowiedzi	4,7	4,3	4,5	7,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie FOCUS GROUP – CRSG (2012)

i uzyskanie doktoratu. Tym ostatnim zainteresowanych było niespełna 7% kobiet; przeważająca większość (61%) odpowiedziała, że nie chce tego osiągnąć. Blisko 55% kobiet zdobyło średnie wykształcenie, ponad 15% ukończyło studia wyższe, a ponad 16% zadeklarowało uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym w formie studiów podyplomowych.

W trakcie omawianych badań rozpoznano również aspiracje społeczne mieszkanek wsi. Zagadnienie to ilustruje rycina 3.

Prawie co trzecia kobieta twierdziła, że chciałaby być ceniona w lokalnym środowisku jako osoba mądra, pomocna i z dobrymi pomysłami. Pozostałe cele społeczne okazały się mniej interesujące dla uczestniczek badania.

Ryc. 3. Aspiracje społeczne kobiet wiejskich w Polsce (w %; N = 1038 mających aspiracje społeczne)

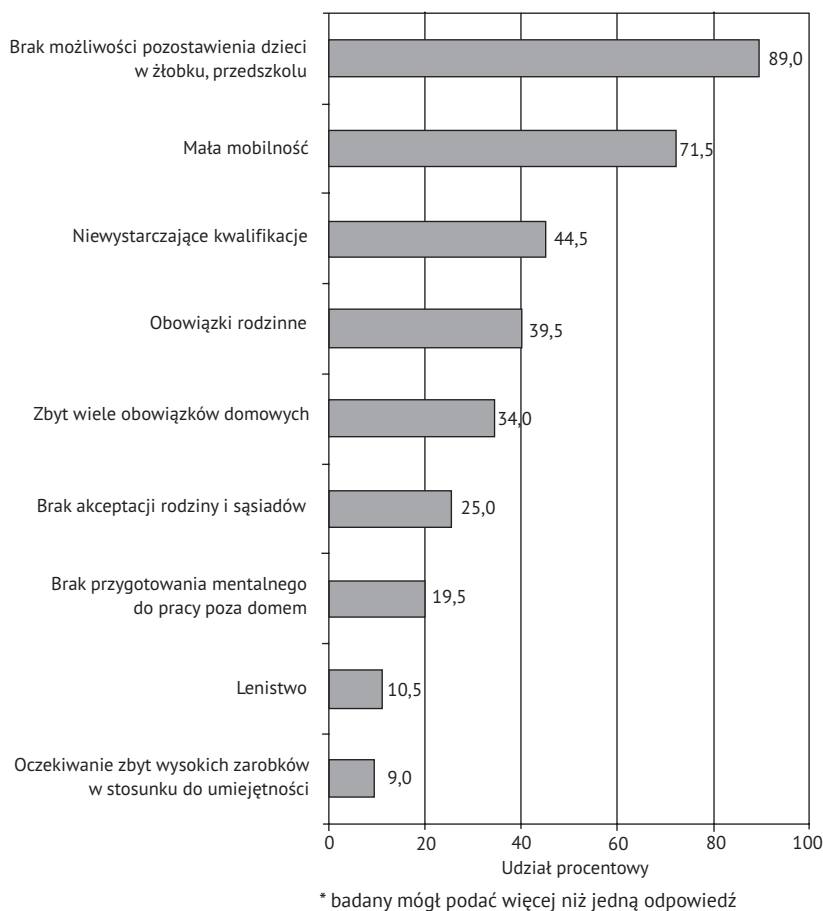
Źródło: FOCUS GROUP – CRSG (2012)

Możliwości zwiększenia zatrudnienia kobiet wiejskich w opinii pracodawców

W ramach badania przeprowadzonego w 2012 r. przez FOCUS GROUP i Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego wśród 200 pracodawców ustalono ranking barier i przeszkód utrudniających aktywizację kobiet z obszarów wiejskich na rynku pracy. Szczegółowe dane przedstawiono na rycinie 4.

Stwierdzono, że pracodawcy za największą przeszkodę w zatrudnianiu wiejskich kobiet uważają niewystarczający system opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym, gdyż powoduje on konieczność sprawowania opieki osobistej. Jako drugą przeszkodę wskazują małą mobilność tych kobiet spowodowaną trudnościami w dotarciu z miejsca zamieszkania do zakładu oferującego miejsca pracy. Wiąże się to z niewystarczającą i niedostosowaną do potrzeb mieszkańców siecią połączeń transportu publicznego oraz wysokimi kosztami dojazdów indywidualnych. Oprócz czynników obiektywnych, jak stan infrastruktury społecznej i transportowej, pracodawcy wymieniali też czynniki subiektywne, w tym mentalność kobiet wiejskich i ich społeczne otoczenia.

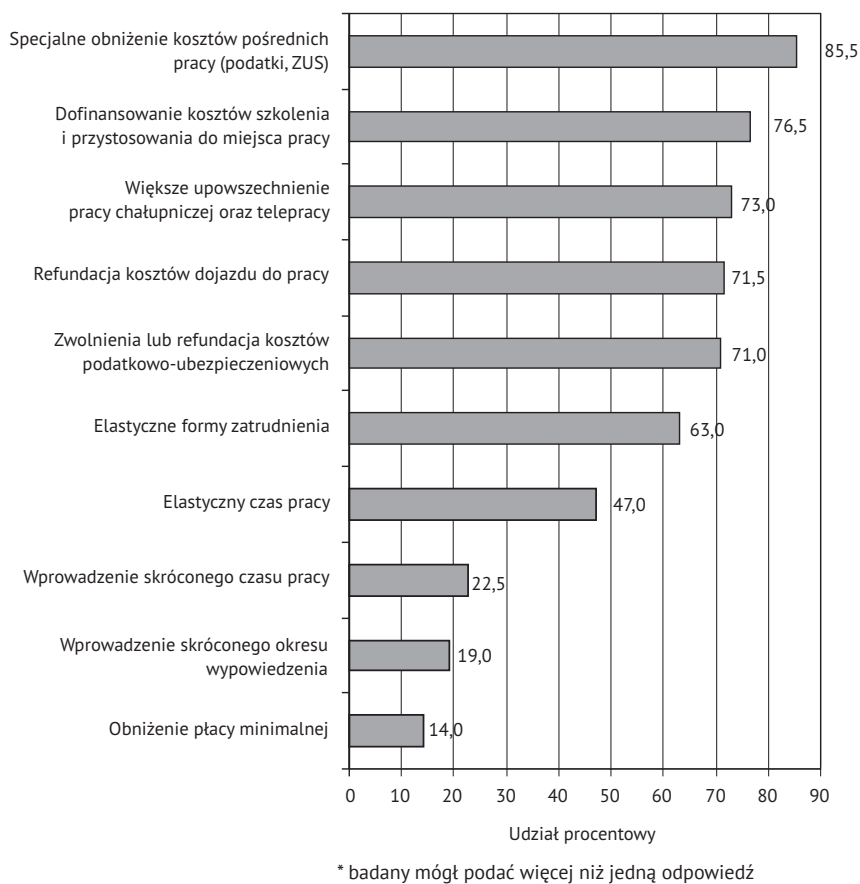
Przedmiotem zainteresowania badaczy była również skuteczność narzędzi wspierania aktywizacji zawodowej kobiet na obszarach wiejskich. Opinie pracodawców przedstawiono na rycinie 5.

Ryc. 4. Przeszkody w aktywizacji kobiet wiejskich w Polsce na rynku pracy według opinii pracodawców (w %; N = 200)

Źródło: FOCUS GROUP – CRSG (2012)

Jak wynika ze wspomnianych badań, w przypadku zatrudnienia kobiet z obszarów wiejskich pracodawcy oczekują specjalnych preferencji podatkowych i ubezpieczeniowych. Miałyby to przypominać rozwiązania stosowane np. przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych lub absolwentów szkół w ramach staży zawodowych. Ponad 70% badanych uznało za istotne takie narzędzia aktywizacji zawodowej kobiet wiejskich, jak refundacja kosztów szkolenia oraz przystosowania do miejsca pracy, upowszechnienie pracy chałupniczej i telepracy, refundacja kosztów dojazdu oraz zwolnienie z pośrednich kosztów pracy (lub ich refundacja) w okresie prac sezonowych.

Ryc. 5. Narzędzia wspierania aktywizacji zawodowej kobiet wiejskich w Polsce według opinii pracodawców (w %; N = 200)

Źródło: FOCUS GROUP – CRSG (2012)

Podsumowanie i wnioski

Kobiety w Polsce cenią sobie życie na wsi mimo związanych z nim niedogodności. Ponad 70% kobiet nie chciałoby przeprowadzać się do miasta. Tylko co czwarta badana kobieta ma zamiar rozwijać się zawodowo, prowadząc działalność rolniczą, również co czwarta planuje połączenie pracy w rolnictwie z działalnością pozarolniczą. Aspiracje zawodowe pozostałych kobiet są związane z odchodzeniem od działalności rolniczej lub mają nieukierunkowany charakter.

Analizując aktywność ekonomiczną ludności państw Unii Europejskiej przy zastosowaniu trzech wskaźników: wskaźnika zatrudnienia, współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia, stwierdzono w jej strukturze wyraźną przewagę udziału mężczyzn nad udziałem kobiet, co dotyczy zarówno miasta, jak i wsi. Najwyższy

wskaźnik aktywności kobiet z obszarów wiejskich występuje w Szwecji, a najniższy we Włoszech. Polska, ze wskaźnikiem 51,5%, zajmuje pod tym względem 12 miejsce.

W przypadku aspiracji edukacyjnych kobiet wiejskich w Polsce, odniesionych do czterech poziomów (wykształcenie średnie, wyższe, studia podyplomowe, doktorat) okazało się, że uzyskaniem doktoratu zainteresowana jest niespełna co dwunasta kobieta. Ponad połowa badanych kobiet ma średnie wykształcenie, co ósma ukończyła studia wyższe i co ósma zadeklarowała uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym w formie studiów podyplomowych.

Wśród społecznych aspiracji polskich kobiet najwyżej plasuje się bycie cenioną w lokalnym środowisku jako osoba mądra, pomocna i z dobrymi pomysłami – tego życzyłyby sobie co trzecia kobieta. Cele społeczne związane z uczestnictwem w strukturach władzy formalnej są mało interesujące dla uczestniczek badania.

Badani pracodawcy oczekują specjalnych preferencji podatkowych i ubezpieczeniowych w przypadku zatrudnienia kobiet z obszarów wiejskich. Za skuteczne narzędzia aktywizacji zawodowej kobiet wiejskich uznają refundację kosztów szkolenia oraz przystosowania do miejsca pracy, upowszechnienie pracy chałupniczej i telepracy, refundację kosztów dojazdu oraz zwolnienie z pośrednich kosztów pracy (lub ich refundację) w okresie prac sezonowych.

Bibliografia

- FOCUS GROUP – CRSG (2012), Raport z badania „Sytuacja kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Specyfika, standardy, parytety i oczekiwania”. Szczecin, Konsorcjum Badawcze FOCUS GROUP, Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Sp. z o.o., marzec 2012.
- GUS (2011), Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2012), Aktywność ekonomiczna ludności Polski. III kwartał 2011. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2013), Aktywność ekonomiczna ludności Polski. III kwartał 2012. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.
- Krzyszowski J. (2008), Wprowadzenie, [w:] J. Krzyszowski, red., Diagnostyka sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, s. 11.
- Michalska S. (2013), Tradycyjne i nowe role kobiet wiejskich. *Więś i Rolnictwo*, nr 2, s. 124–139.
- Sawicka J. (2005), Rola kobiet w aktywizacji i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. Warszawa, Wydawnictwo SGGW.
- Sawicka J., Rykowska J. (2012), Aktywność zawodowa kobiet wiejskich – perspektywa unijnej polityki równości szans. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, nr 8(57), s. 402–412.
- TNS OBOP (2011), Raport z badań „Polska wieś i rolnictwo”. Warszawa, TNS OBOP (Ośrodek Badania Opinii Publicznej Sp. z o.o.)

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 12.05.2014